

torem habuit ad bonum. Diabolus vero qui sine alicujus tentatione peccavit, per alium, ut surgeret, juvare non debuit, nec per se potuit; & ideo irremediabile peccatum eius exitit. Peccatum vero hominis sicut per alium habuit initium, ita per alium non incongrue habuit remedium.

Quare homo, non Angelus sit redemptus.

Præterea angelica natura quoniam non tota perierat, sed ex parte persisterat, non est redempta: humana vero tota perierat; & ideo ne penitus perderetur, ex parte est redempta, ut inde ruina suppleretur angelica. Unde Augustinus in Enchir. cap. XXI. Placuit universitatis Creatori, & moderatori, ut quoniam non tota multitudo Angelorum Deum deserendo perierat, ea quæ perierat in perpetua perditione remaneret. Quæ autem cum Deo, illa deserente, persisterat, de sua certissime cognita semper futura felicitate gauderet. At vero creatura rationalis, quæ in hominibus erat, quoniam peccatis, atque suppliciis tota perierat, ex parte reparari poterat, unde angelicæ societati suppleretur quod ruina illa minuerat: hoc enim promissum est sanctis, quod erunt æquales Angelis Dei.

Quod non soli viro præceptum fuit datum.

Illud etiam notandum est, quod non soli viro præceptum videtur esse datum, cum ipsa mulier testetur sibi etiam esse mandatum, Gen. 111. 3. Præcepit nobis Deus. Supra tamen legitur, ibid. 17. ante factam mulierem, Deum dixisse viro: De ligno scientiæ boni, & mali ne comedas. Non dixit, Ne comedas. Forte quia facturus erat mulierem, sic præcepit, ut per virum ad mulierem perveniret mandatum: quia mulier quæ subjecta viro fuit, non nisi mediante viro divinum debuit accipere præceptum. Unde ait Apostolus, I. Corinth. XIV. 35. Si quid (1) voluerint discere mulieres, domi viros suos, interrogent. Si quæritur quomodo loqui poterunt, vel loquentem intelligere, qui non didicerant inter loquentes crescendo, vel magisterio: dicitur, quia Deus eos tales fecerat qui possent loqui, & discere ab aliis, si essent.

DIVISIO TEXTUS.

Postquam determinavit Magister institutionem humanæ naturæ, hic determinat lapsum ejus per peccatum: & dividitur in duas partes. In prima determinat humanæ naturæ lapsum in primis parentibus quantum ad actuale peccatum ipsorum; in secunda determinat lapsum humanæ naturæ in posteris, dist. xxx. ibi. In superioribus insinuat, ut per se, qualiter primus homo deliquerit, quibus adjiciendum est, peccatum simul, ac penam per eum transisse in posterum. Prima in duas determinat principium peccati in primis parentibus; in secunda autem principium quo contra peccatum juvabantur, circa medium xxxi. dist. ibi: Et qui non secundum animam rationalis fuit homo. Prima in tres. In prima determinat tentationem hostis, qui fuit principium peccati exterius. In secunda inquit, quod fuit principium intrinsecum, xxii. dist. ibi: Hic videtur diligenter investigandum. Item inquit de permissione divina, quæ fuit causa sine qua non, xxiii. dist. ibi: Præterea quæri solet. Prima in duas. In prima determinat modum, & ordinem tentationis; in secunda ex modo tentationis concludit gravitatem culpæ, ibi: Porro sciendum est, duas esse species tentationis. Circa primum tria facit. Primo ostendit motivum ad tentandum; secundo tentationis ordinem, ibi: Unde et mulierem tentavit; tertio tentationis formam, ibi: Tentatio autem hoc modo facta est. Circa secundum duo facit. Primo ostendit quare per mulierem virum tentare voluit; secundo quare mulierem per serpentem, ibi: Sed quia illi per violentiam nocere non poterat, ad fraudem se convertit. Circa quod duo facit. Primo assignat dicti rationem; secundo removel duas dubitationes: unam ibi: Ideo que serpens dicitur esse callidior cunctis animalibus terræ; alteram ibi: Hic quæri solet, quare mulier non horruit serpentem. Circa tertium (2) duo facit. Primo ostendit astutiam tentantis, investigando conditionem tentati; secundo persuasionem sui propositi, ibi: Qui ad persuasionem suam pleniter suffulcend. am.

(1) Vulgata: Si quid autem voluerint discere. (2) Al. tria.

sumendum experimentum alicujus quod nescitur. Sed Deus nihil ignorat. Ergo tentare sibi non competit.

2. Item. Videtur quod nec dæmoni. Intentio enim dæmonis est ad fallendum. Sed tentatoris, in quantum hujusmodi, non est fallere, sed experiri. Ergo dæmonis proprie officium non est tentare.

3. Item. Videtur quod nec carni conveniat. Caro enim cognitionis particeps esse non potest. Sed ei quod non cognoscit, non convenit experiri, vel tentare. Ergo nullus proprie ad peccandum à carne tentatur.

4. Item. Videtur quod nec mundo. Nullus enim tentat eum quem abjectum reputat, quia tentatio de dubiis fit. Sed mundus Sanctos quasi abjectos reputat. Ergo mundus non tentat eos.

5. Præterea. I. Thess. 111. 5. dicitur: Ne forte tentaverit vos is qui tentat, scilicet solus diabolus, cujus officium est tentare. Ergo videtur quod nec mundus, nec caro, nec etiam Deus tentat.

Sed contra est quod dicitur Gen. xxii. 1. Tentavit Deus Abraham.

Item Jacob 1. 14. dicitur: Unusquisque tentatur à concupiscentia sua. Concupiscentia autem est peccatum quod in carne habitat. Ergo est aliqua tentatio à carne.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod ad perfectam rationem tentationis tria concurrunt. Primo ut per tentationem alicujus dubii cognitio accipiatur; secundo ut hoc sit intentum ab eo qui tentat; tertio ut ipsemet qui tentat, cognitionem illius rei accipere velit: & secundum hunc modum invenitur tentatio in hominibus, secundum quod homo hominem tentat, ut experimentum sumat scientiæ, vel alterius quod in ipso est. Alia vero dicitur tentatio, in qua salvantur duo ex his, scilicet manifestatio ignoti, & intentio ejus: & hoc modo tentare dicitur Deus, ut patet in tentatione Abraham: præceptum enim de immolatione filii, tentatio ejus dicitur: quia per hoc manifestabatur qualis esset in obedientia, & fide: hanc etiam manifestationem Deus intendebat. Sed tertium prædictorum huic tentationi defuit: non enim ad hoc tentavit Deus Abraham, ut fidei ejus cognitionem acciperet, quam prius sciebat, sed ut aliis manifesta esset in exemplum. Alia vero tentatio est, in qua salvatur unum tantum dictorum, scilicet manifestatio tentati: & sic dicitur caro tentare, vel mundus: quia in his cognoscitur manifeste virtus, vel infirmitas mentis; sicut in bello cognoscitur virtus militis; quantumvis hostes non impugnent, ut cognoscant, sed ut vincant: unde ipsa impugnatio virtutis tentatio dicitur. Hoc autem est vel à principio intrinsecum, scilicet ex corruptione carnis; & sic dicitur tentatio à carne: vel à principio extrinsecum; & hoc dupliciter: quia illud quod exterius est, vel impugnat per modum objecti; & sic est tentatio à mundo, cujus rebus corda hominum alliciuntur ad peccandum; vel per modum agentis, qui trahit ad peccatum persuadendo, terrendo, blandiendo, & sic de aliis; & sic dicitur esse tentatio ab hoste, scilicet diabolo, & ab his qui sunt membra ejus.

Ad primum ergo dicendum, quod Deus non tentat, ut sibi aliquid ignotum manifestum fiat, sed ut

(1) Vel plenius, ut ad marginem notat Nicolai: quasi quibusdam blandis conatibus præmissis ante violentam impulsione probare quid existimari possit de illo quod dubium est. (2) Vulgata: quæ comparatur ei qui factus est ut nullum timeret.

aliis manifestetur, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod in tentatione dæmonis est duplex finis. Unus ultimus, scilicet inducere ad peccatum; & quantum ad hoc habet rationem tentationis, secundum quod quælibet impugnatio dicitur tentatio. Alius est finis proximus, scilicet experiri ad quod vitium quisque maxime pronus est, ut ad illud impugmando trahatur; & sic salvatur ibi ratio tentationis quantum ad primum modum. Unde Hugo de sancto Victore, Lib. II. allegoriarum super Matth. cap. xii. diffiniens diaboli tentationem, dicit sic: Tentare est callide experiri, & ante violentam impulsione quasi quibusdam blandis conatibus probare. (1)

Ad tertium, & quartum patet solutio per illud quod jam supra dictum est, in corp. quia non salvatur ibi tentatio secundum quod includit omnia tria prædicta.

Ad quintum dicendum, quod solus diabolus dicitur tentare, non quia ipse sit semper immediatus tentator, sed quia ipse primo tentavit hominem, ex qua tentatione parata est aliis tentantibus via. Vel aliter dicendum, quod diabolus solus dicitur tentare, quia illi soli, & membris ejus convenit impugnare virtutem cum intentione occidendi hominem per peccatum; hoc autem caro non intendit, sed delectabili cognitio perfrui: vel quia ipse utitur rebus mundi, & carne sicut instrumentis ad tentandum hominem.

ARTICULUS II.

Utrum tentatio à diabolo sit peccatum.

1. Ad secundum sic proceditur. Videtur quod tentatio quæ est ab hoste, etiam sit peccatum. Potestas enim minor non potest intentionem potestatis majoris repellere. Sed potestas dæmonis est major quam potestas hominis, ut dicitur Job xli. 24. Non est potestas super terram (2) quæ ei possit comparari. Ergo cum intentio dæmonis sit ut inducat homines ad peccandum, videtur quod homo, semper quando ab eo tentatur, peccet.

2. Præterea. Cum violentia excuset peccatum, ubi est major violentia, ibi minus peccatum. Sed, sicut in littera dicitur, gravior est tentatio quæ est à carne, quam ab hoste. Ergo cum illa quæ est à carne, sit peccatum, ut in littera dicitur, multo amplius illa quæ est ab hoste, peccatum erit.

3. Præterea. Illud quod vitari non potest, non est in potestate nostra. Sed quamdiu in hac mortali vita vivimus, non omnino tentationem carnis vitare possumus. Ergo non est in potestate nostra; & tamen peccatum est: ergo & tentatio quæ est ab hoste, quamvis in potestate nostra non sit, peccatum erit, cum in idem illicitum tendat.

4. Præterea. Diabolus tentare non potest, nisi aliquid in hominem imprimendo. Sed cum ipse sit pater iniquitatis, & mendacii: Joan. vii. 44. Ipse est mendax, & pater ejus: impressum ab eo non potest esse nisi peccatum. Ergo videtur quod semper quando tentat, in hominem peccatum imprimat.

5. Præterea. Motus vis concupiscibilis in illicitum tendens, tentatio carnis est, quæ peccatum in littera dicitur. Sed vis concupiscibilis, cum sit affixa organo corporali, cogi potest, & immutari per

immutationem organi. Ergo videtur quod dæmon tentando nos, possit facere in nobis peccatum esse; & ita tentatio quæ est tantum ab hoste, peccatum erit.

Sed contra. Ut dicitur Matth. iv. Christus à diabolo tentatus fuit. Sed in eo locus peccati non fuit: unde ipse dicit Joan. xiv. 30. *Veni princeps mundi huius, & in me non habet quidquam.* Ergo non omnis tentatio quæ est ab hoste, peccatum est.

Præterea. Ut Augustinus dicit, Lib. III. de lib. arbit. cap. xviii. *nullus peccat in eo quod vitare non potest.* Sed homo nullo modo vitare potest quin hostis eum tentet. Ergo tentatio quæ est ab hoste, non est peccatum.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod peccatum unius non consistit in actu alterius, sed in actu proprio, prout dicitur Ezech. xviii. 20. *Anima quæ peccaverit, ipsa morietur.* In tentatione autem carnis, ipse appetitus illicitus, secundum quem aliquis tentari dicitur, est actus ejus qui tentatur: non enim sola caro concupiscit, sed conjunctum: & ideo talis tentatio est peccatum in eo qui tentatur. Tentatio autem quæ est à mundo vel ab hoste, est à principio extrinseco: unde actus non pertinet ad tentatum, sed passio tantum: & propter hoc non est peccatum in tali tentatione, nisi per delectationem consensus: quia tunc tentatus incipit cooperari tentanti.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis potestas dæmonis sit simpliciter major quam potestas hominis, tamen quantum ad aliquid non est major, scilicet quantum ad actus liberi arbitrii, qui cogi non possunt: quia horum actuum ipse homo dominus est, & non dæmon: & ideo potest homo tentationi ejus resistere.

Ad secundum dicendum, quod tentatio carnis pro tanto dicitur esse gravior, quia est ipsi tentato proximior, secundum quod per eam quodammodo in diversa desideria dividitur, interioris, & exterioris hominis. Nec tamen est ibi violentia absoluta, quia interior homo non cogitur sequi motum exterioris hominis: unde adhuc remanet ratio peccati, & magis quam in tentatione hostis, secundum quod ipsum desiderium est actus ipsius tentati, & quodammodo in potestate ejus.

Ad tertium dicendum, quod quamvis homo non possit vitare tentationem carnis, ita quod nullam habeat, potest tamen vitare hanc, vel illam singulariter; & ita quodammodo est in potestate ejus. Sed tentatio quæ est ab hoste, nullo modo.

Ad quartum dicendum, quod dæmon potestatem habet imprimendi in imaginationem, vel representando aliqua sensibilia exterius, vel etiam turbando imaginem interius; & quomodo hoc sit, supra in tractatu de Angelis dictum est: & ideo secundum quod hoc modo imprimi in nos, tentare dicitur. Hæc autem impressio ex hoc non habet rationem peccati, cum non sit in appetitu, sed in apprehensione tantum; sed est tendens in peccatum, quantum est de ratione tentantis.

Ad quintum dicendum, quod motus vis concupiscibilis potest dupliciter insurgere. Vel ex qualitate organi, sicut calefacto corpore insurgit motus libidinis, sine aliqua imagine; & ille motus est pure

Ex Edit. P. NICOL. (a) Colligitur æquivalenter, non iisdem expresse verbis ex Lib. II. de Serm. Domini in monte cap. ix. Super illud, *Nē nos inducas etc.*

naturalis, nec rationem peccati habens; & ad hoc potest virtus dæmonis ex potestate suæ naturæ, quæ in transmutationem corporalium potest, nisi virtute divina cobibeatur. Alius motus concupiscibilis est qui insurgit ex apprehensione delectabilis, & ex parte illa appetitus concupiscibilis habet quamdam libertatem, ad minus in homine, secundum quod potest obedire imperio rationis prohibentis; & sic in concupiscibili potest esse peccatum. Sed hunc motum diaboli extorquere non potest.

ARTICULUS III.

Utrum tentatio sit appetenda.

I. P. quæst. xli. 2. ad 11.

1. **A**D tertium sic proceditur. Videtur quod tentatio sit appetenda. Primo per hoc quod dicitur Jacob 1. 2. *Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis.* Sed illud de quo gaudendum est quando habetur, est appetendum cum non habetur. Ergo tentatio est appetenda.

2. Præterea. Illud in quo manifestatur bonum alicujus, est appetendum. Sed virtus mentis in tentationibus ostenditur, & ibi quodammodo refloret. Ergo idem quod prius.

3. Præterea. Illud quod est materia, & organum virtutis, est appetendum. Sed, sicut dicit Augustinus, (a) tentatio cui non consentitur, est materia exercendæ virtutis. Ergo est appetenda.

4. Præterea. Illud sine quo non potest perveniri ad regnum, est studio appetendum. Sed tentatio est hujusmodi: quia non coronabitur, nisi qui legitime certaverit: II. Tim. 11. Certamen autem spirituale sine tentatione non est. Ergo tentatio est appetenda.

5. Præterea. Ut scribitur II. Corinth. xi. 1. Paulus petivit stimulum carnis à se removeri, per quem carnis tentatio intelligitur. Sed ibi dicit Glossa, quod ipse hoc petens nescivit quid peteret. Ergo videtur quod non est desiderandum extra tentationem esse.

Sed contra. Illud quod debemus orare, debemus desiderare. Sed Dominus Matth. vi. 13. docet nos orare, dicens: *Et ne nos inducas in tentationem.* Ergo debemus desiderare tentationes à nobis removeri.

Præterea. Sicut voluntas nostra debet divinæ voluntati esse conformis, ita à voluntate hostis debet esse discordans. Sed hostis vult, & petit nos tentare, ut habetur Luca xxii. 31. *Ecce satan expetivit vos, ut cribaret sicut triticum.* Ergo tentationem velle non debemus.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod cum bonum sit objectum voluntatis, & desiderii, eo modo aliquid est adamandum quo est bonum. Inter bona autem invenitur aliquid quod est bonum simpliciter, & per se, sicut bona honesta, quæ tamquam fines appetuntur sui gratia, etsi in aliud ducant: quia in omnibus honestis utilitas honestati coincidit, nisi in ultimo, quod est finis finium, quod propter se tantum appetendum est. Aliquid tamen est quod in se bonitatem habet, non tamen appetitur, si absolute consideretur; sed ex ordine ad finem bonitatem quamdam sortitur, quæ utilitas nominatur: & hæc sunt tantum propter aliud appetenda, ut sectio membri propter

QUESTIO II.

ARTICULUS I.

Utrum diabolus ex invidia, & in forma serpentis tentaverit Evam.

1. **A**D primum sic proceditur. Videtur non fuisse talis tentationis progressus, qualis in littera describitur. Invidia enim respectu superioris est: unde dicitur Job v. 2. *Parvulum occidit invidia.* Sed Adam non erat superior dæmone, ad minus reputatione dæmonis, qui fuit superbissimus. Ergo non est ex invidia stimulatus ad tentandum.

2. Præterea. In primo statu anima corpori omnino imperabat. Ergo diversitas quæ erat ex parte corporis, nullo modo in animam redundabat. Sed mulier differebat à viro secundum corporis dispositionem: unde Philosophus in X. Metaph. (text. xxv. & xxvi.) dicit, quod mas & femina differunt differentiis materialibus. Ergo tunc temporis non oportebat quod femina esset minus sapiens, vel fortis quam vir; & ita nulla ratio videtur quare per mulierem ad virum tentando transierit.

3. Præterea. Tentatio est assimilatio boni ad fallendum, ut Cassiodorus super Psalmos (a) dicit. Si ergo iniquus persuasor tentare hominem disponebat, formam boni persuasoris, scilicet Angeli, assumere debuit.

4. Si dicatur, quod non fuit permissus, ne homo quasi violenter deciperetur; contra. Ad primum custodem pertinet magis infirmis majoris dispositionis auxilium exhibere. Cum ergo post peccatum, quando natura humana est infirmior, non cohibeatur Satanas quin in Angelum lucis se transformet, ut dicitur II. Corinth. x. multo minus tunc cohiberi debuit.

5. Præterea. Consideratio præcepti in actu à peccato retrahit; & sic tentationis effectum impedit. Si ergo tentator ad trahendum in peccatum venerat, videtur quod inconvenienter mulierem in memoriam præcepti adduxerit.

Sed contra est quod dicitur Sap. 11. 24. *Invidia diaboli mors introivit in ordem terrarum.* Et ita videtur quod ex invidia diabolus commotus fuerit ad tentandum.

Præterea. Ut Augustinus (b) dicit, ordo tentationis interioris qui in nobis nunc agitur, repræsentat ordinem tentationis in primis parentibus servatum. Sed in nobis tentatio à sensualitate incipit, & per inferiorum rationem in superiores producit. Cum ergo sensualitas serpentem repræsentet, & inferior ratio mulierem, & superior virum; videtur quod decentissimus fuit talis ordo tentationis in primo peccato, ut in eo possit peccatorum sequentium similitudo ostendi.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod, sicut Magister dixit vii. distinct. dæmones quædam possunt per naturæ suæ potestatem quæ non possunt propter Dei, vel Angelorum cohibitionem; ita etiam & eorum astutia intellectus, & nequitia voluntatis in multis impeditur, ut non faciant omne quod volunt, etiam quod ad finem suæ intentionis conveniens astute vident: unde in tentatione primorum parentum diabo-

sanitatem, & hujusmodi. Sed sciendum, quod ad finem aliquem consequendum contingit aliquid dupliciter ordinari, per se scilicet, & per accidens. Per se dico, quod, quantum est in se, in finem debitum ductivum est; per accidens autem, quod, quantum in se est, in aliud duceret, sed ex concursu alterius causæ ducit ad finem ipsum; sicut qui comedit venenum ut moriatur, & contingit ex hoc sanitas. Cum ergo causa per accidens non sit proportionata ad effectum, sed solum causa per se; ex ordine ad finem qui est per accidens, non erit dicendum aliquid bonum, vel appetibile simpliciter acceptum; sed solum concurrentibus omnibus quæ ad hunc effectum determinant. Dico ergo, quod tentatio per se ordinata est ad hominis perditionem; ad salutem vero non ordinatur nisi per accidens, scilicet ex hoc quod vincitur per auxilium gratiæ divinæ: & ideo tentari simpliciter non est appetendum; sed tentari, & vincere simul acceptum appetendum est. Sed quia propter nostram fragilitatem victoria nimis dubia est, ideo securius fugitur, quam queratur.

Ad primum ergo dicendum, quod beatus Jacobus loquitur de tentatione tribulationum, ad quarum patientiam hortatur, ut inter eas æquanimitem, & gaudium mentis servent: non enim aliter eas vincere possunt nisi per patientiam. Unde ipsum gaudium victoria quædam est: quod quidem est non de tentationibus secundum se, sed de patientia, quæ tentationem vincit.

Ad secundum dicendum, quod in tentationibus non relucet bonum hominis, nisi præsupposito quodam alio, scilicet earum victoria, cum qua appetendæ sunt.

Ad tertium dicendum, quod non sunt materia virtutis tamquam per se ad virtutem ordinatæ, sed per accidens tantum.

Ad quartum dicendum, quod tentationes non sunt necessariæ ut perveniatur ad regnum, nisi necessitate conditionata; sic scilicet ut si tentationes adveniant, non veniatur ad regnum, nisi vincantur. Sed tentationes advenire non est necessarium absolute, nisi secundum corruptionem status presentis, ex qua sequitur pugna carnis adversus spiritum, quæ tentatio dicitur.

Ad quintum dicendum, quod Paulus petens a se stimulum carnis removeri, recte petiit, habita consideratione ipsius stimuli absolute: sed quia considerato eventu pugne, in qua victor futurus erat, remotio stimuli non sibi expediebat, qui tamen eventus sibi certus non erat; pro tanto dicitur nescisse quid peteret; unde certificatus de victoria, verbo Domini dicentis (loc. cit.) *Sufficit tibi gratia mea*, patienter stimulum sustinuit.

QUESTIO II.

DEinde queritur specialiter de tentatione primorum parentum: & circa hoc queruntur tria.

Primo. De progressu tentationis.

Secundo. De quantitate peccati tentationem sequentis.

Tertio. Utrum Adam potuerit peccare venialiter antequam mortaliter.

In II. Sent. Tom. II.

Ex Edit. P. NICOL. (a) Quod subjungitur ut ex Cassiodoro super Psalmos, & ut ex illo in origine super Psalmos, Albertus Magnus notat ad hanc ipsam distinct. art. 1. volens fortasse designare præfationem, vel prologum in Psalmos, nec per umbram occurrit. (b) Sic enim super Gen. ad lit. Lib. XI. cap. xxviii.